

פרשת מצורע

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד ניסן תשע"ו • גליון 143

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

יסודות בבנין הפרט והכלל

חבויים בפרשת מצורע

ראשי פרקים:

הציוויים הכמעט ראשונים ◊ לשון הרע מתוך גאווה ◊ שמירה מלשון הרע היא תיקון לשכינה ◊ מה בין תורת הצרעת לארץ ישראל? ◊ יסודות בנין האומה בפרשת מצורע ◊ טומאת נידה ◊ הנידה רומזת לימי החורבן

מקורות עיקריים:

חומת אנך ריש פרשת מצורע ◊ תנחומא ישן (מצורע ח) ◊ מדרש החפץ תורה שלמה ויקרא יד, ג אות טז ◊ תורה שלמה ויקרא יד, לד אות קלח ◊ מדרש תנחומא תזריע י ◊ תורה שלמה שם אות קלט ◊ מדרש תדשא יז, תורה שלמה שם אות קמוד ◊ נחל קדומים פרשת מצורע לד, ב ◊ כתובות קי ע"ב ◊ נועם אלימלך סוף פרשת מצורע ◊ רבנו בחיי ויקרא טו, יט, לג ◊ עבודת ישראל סוף פרשת מצורע

הציוויים הכמעט ראשונים

פרשות תזריע ומצורע שנקראות בדרך כלל ביחד, מהוות מעין יחידה אחת ארוכה שענינה העיקרי הוא הצרעת.

הפרשה הראשונה אמנם נקראת תזריע, אך סוף סוף לפרשיית היולדת מוקדשים רק שמונת הפסוקים הראשונים, שאר הפרשה - חמישים ותשעה פסוקים - עוסק בעניני צרעת. פרשתנו, פרשת מצורע, גם היא עוסקת ברובה בענין הצרעת. ההבדל העיקרי בין עניני הצרעת שבפרשת תזריע לעניני הצרעת שבפרשת מצורע הוא שפרשת תזריע עוסקת בדיני צרעת הגוף והבגד, ואילו פרשת מצורע עוסקת בטהרת המצורע ובעניני צרעת הבית.

מי שמתבונן במהלך הפרשיות ממעמד הר סיני ועד פרשתנו מגלה שהציוויים שניתנים בפרשיות תזריע ומצורע הם בעצם הציוויים הכמעט ראשונים שניתנים לעם ישראל כאומה. בפרשת יתרו למדנו על מעמד הר סיני, פרשת משפטים אף היא ניתנה בסיני, "מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני"¹, לאחר מכן באות פרשיות המשכן כשפרשת כי תשא שבתוך מקומה הכרונולוגי הוא בעצם אחרי פרשת יתרו. ספר ויקרא מתחיל בפרשת הקרבנות ומשיב על השאלה: מה עושים במשכן? לאחר מכן באה חנוכת המשכן ביום

¹ רש"י שמות כא, א.

השמיני, א' בניסן, בסוף פרשת שמיני אנו לומדים על מאכלות אסורות, ומיד לאחר מכן, בפרשות תזריע ומצורע, באים הציוויים הכמעט ראשוניים. אנחנו נמצאים כעת בתחילת התהוותה של האומה, המפגש הראשוני שלנו עם מצוות התורה התחיל בהר סיני בפרשות יתרו ומשפטים, וכעת אנו נפגשים עם דיני יולדת, מצורע, נידה, זב וזבה, שלא ברור מה ראתה התורה להציבם בשלב מוקדם כל כך.

לשון הרע מתוך גאווה

בפשטות פרשת תזריע מתחילה ביצירת האדם, בראשית הוויית החיים של האדם, וכיון שבבריאת העולם קדמה בריאת בעלי החיים לבריאת האדם, כך גם כאן, קדמה פרשיית מאכלות אסורות לפרשיית היולדת,² וכדברי חז"ל, שאם יבוא אדם ויגביה ליבו ויתיהר, מיד יאמרו לו: דע לך, יתוש קדמך!³

מכאן אנחנו מגיעים לתורת המצורע, ובהקשר זה נפלאים דברי החיד"א⁴, רבי חיים יוסף דוד אזולאי⁵, בספרו "חומת אנך". מרן החיד"א שימש מספר פעמים כשד"ר של הקהילה היהודית בארץ ישראל⁶, במסגרת תפקידו כשד"ר סייר רבות ברחבי אירופה והותיר רושם רב בקהילות היהודיות בהן ביקר. בכל מקום אליו הגיע בחן את אוספי הספרים שמצא בספריות ובארכיונים, רבים מהם בכתבי יד שלא הודפסו, ומהם גם העתיק בספריו. אחד מכתבי היד שמצא הוא כתב היד של רבי משה בירדוגו המכונה המשב"ר, וכך כותב מרן החיד"א בשם הרב המשב"ר:

"זאת תהיה תורת המצורע. פירש הרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כתב יד, זאת תהיה תורת המצורע שדיבר לשון הרע".

חז"ל⁷ מגלים לנו שנגעים באים על שבעה דברים, אך היסוד של הכול בנוי על לשון הרע.

"והתורה היא תיקון ללשון הרע כמו שאמרו חז"ל, וזה שאמרו 'זאת תהיה תורת המצורע'. וצריך שישפיל גאוותו שהיא הסיבה לסיפור לשון הרע, כמו שאמרו ז"ל בשני התולעת ואזוב, להשפיל גאוותו. ולהשפילו ולהכניעו לא ילך הכהן אצלו רק יאמרו לו הכהן קורא אותך, 'והובא אל הכהן', עד מקום שיוכל לבוא. ואחר שהוא שם מצטמק ורע ויצא הכהן על דרך שעשה אלישע לנעמן שיבוא אצלו. וכשבא לא יצא אליו אלא שלח לו שליח להשפיל גאוותו, וזה כיוונה התורה להכניע המצורע לתיקון נפשו. עד כאן דבריו".

² ראה רש"י ויקרא יב, ב.

³ סנהדרין לח ע"א.

⁴ חומת אנך ריש פרשת מצורע.

⁵ רבי חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) (ירושלים-ליוורנו, איטליה), התפ"ז-התקס"ו - מגדולי הפוסקים, רב ומקובל. למד בישיבתו של רבי חיים בן עטר והיה תלמידם של חכמי ירושלים, בהם הדיין רבי יונה נבון והמקובל רבי דוד חזן. מצעירותו ניחן ביכולת דרשנית, בכישרון כתיבה ובנמרצות רבה. בגיל שבע עשרה החל בכתובת ספרו הראשון. בזכות אישיותו המיוחדת התמנה על ידי קהילת חברון כשליח (שד"ר) לקהילות היהודים בערי מערב אירופה כדי לאסוף תרומות עבור יהודי חברון. לצד אישיותו המיוחדת, היה חיד"א בעל הופעה חיצונית מרשימה, ומבין כל השליחים, בני דורו, שיצאו מארץ ישראל לתפוצות, היה החיד"א השליח המפורסם ביותר, שהגדיל והאדיר את שמה של ארץ ישראל ונלחם מלחמת כבודה. כתב עשרות ספרים במגוון תחומים: תלמוד, הלכה, פרשנות - ובכלל זה פרשנות מקרא, קבלה, עיונים בתפילה, ביבליוגרפיה ותיעוד של כתבי יד ועוד.

⁶ שלוש פעמים הוא יצא מארץ ישראל - בשנים תקט"ו, תק"ל ותקמ"א - ובשאר הזמן חי בחברון.

⁷ ערכין טז ע"א.

צריך להבין לא מה הסימפטום של דיבור לשון הרע, אלא מהו השורש, מהי העמדה הנפשית שמביאה את האדם להיכשל בלשון הרע. מבאר רבי משה בירדוגו, מגדולי רבני מרוקו, שהשורש שמביא את האדם להיכשל בלשון הרע הוא מידת הגאווה.

כך מבואר במדרש⁸:

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו" - במה? בשתי צפרים חיות טהורות. מה נשתנה קרבנו מכל הקרבנות? אלא הוא סיפר לשון הרע, לפיכך אמר הכתוב צפרים, שהן מוליכות קולן, שנאמר: 'כי עוף השמים יוליך את הקול' (קהלת י, כ).

'ועץ ארז' - הארז הזה אין עץ גבוה ממנו, ולפי שהגביה את עצמו כארז, באתה עליו את הצרעת, דאמר רבי שמעון בן אלעזר: על גסות הרוח הצרעת באה, שכן אתה מוצא בעזיהו 'וכחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעול בה' אלקיו... ובזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו' (דברי הימים ב' כו, טז-יט).

'ובאזוב' - אין באילנות נמוך כאזוב, לפי שהשפיל עצמו, לפיכך מתרפא על ידי אזוב."

כשהתחזקה ממלכתו של עוזיהו⁹ ונעשה שליט ובעל נכסים רבים נכנסה בליבו גסות רוח עד שנכנס אל הקודש פנימה, במקום שהכניסה לזרים אסורה כשבידו מחתה ובכך מעל בה' ובמצוותיו. באותה שעה נכנס עזריהו הכהן ועמו שמונים כהנים נוספים והקיפו את עוזיהו ואמרו לו: אינך כהן ועל כן אינך רשאי להקטיר לה', צא מן הקודש! כעס עוזיהו על דברי התוכחה שהטיחו בו הכהנים וזרחה צרעת במצחו בשל גסות הלב שהתגלתה בו מתוך גאוות מלכותו.

אם כן מלבד לשון הרע הצרעת באה גם על עזות פנים וגסות רוח. אדם שמגביה ומחשיב את עצמו יותר ממה שראוי לו, יש בכך נפילה נוראית.

הגאווה היא שורש ההתפוררות של החברה הישראלית. כשאדם מתגאה, אין שום דבר מעליו, אין שום דבר שעוצר אותו, הוא יכול לדבר על מי שהוא רוצה, מה שהוא רוצה ואיך שהוא רוצה, לכן עליו לעבור תהליך של תיקון, כך מבאר רבי משה בירדוגו, כמובא בהמשך הדברים בספר "חומת אנך":

"ואפשר לרמוז כי תיבת 'והובא' אותיות 'ואהוב', רמז למה שכתב הרמב"ם ז"ל פרק ו' מהלכות תשובה, דבעל תשובה קודם היה שנאו ומרוחק מה', ואחרי שובו הוא אהוב וחביב...".

כשהמצורע מגיע אל הכהן, "והובא אל אֶהָרֶן הַפֶּהֱן"¹⁰, הכהן מתחיל אתו תהליך של תיקון, מעין סידרת חינוך, כמתואר בחז"ל¹¹:

"וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת" - מה היה רואה בשבעת ימים שהיה מסגיר? היה מוכיח בכל יום ויום ואומר לו: חזור לאחוריך מדרכיך הרעים ועשה תשובה לפני הקב"ה ומיד אתה מתרפא. אם עשה תשובה, רואה את נגעו שהוא מתכסה, באותה שעה מתחיל ומטהרו, שנאמר: 'והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע'."

⁸ תנחומא ישן (מצורע ח).

⁹ ראה דברי הימים ב' כו, טז-כ.

¹⁰ ויקרא יג, ב.

¹¹ מדרש החפץ תורה שלמה ויקרא יד, ג אות טז.

זה פלאי פלאות, מדובר באדם שפרחה בגופו צרעת והוא יודע שאחרי ההסגר עלול לבוא החלט. בימים אלו מוכיח אותו הכהן ואומר לו: די, מספיק עם הלשון הרע, מספיק עם הגאווה, חזור לאחוריק! אם תחזור לאחוריק מיד תתרפא. אבל כשלאדם יש אגו, קשה לו לסלק אותו, זה ניתוח מסובך ביותר, לפעמים אדם מעדיף לעבור את כל התהליך ולא להשפיל את עצמו ולהודות בקלקול שהוא נמצא בו.

שמירה מלשון הרע היא תיקון לשכינה

ה"נועם אלימלך" בתחילת דבריו לפרשת מצורע כותב:

"זאת תהיה תורת המצורע". נראה לי דהשכינה נקראת 'זאת', וידוע דמצורע הוא 'מוציא רע', דהנגעים באים על לשון הרע (ערכין טז ע"א), ואמר הכתוב: אחר שישוב בתשובה ויתקן את מעשיו ויפעול על ידי תשובתו ותורתו, תיקן השכינה הנקראת 'זאת', וזהו 'זאת תהיה תורת המצורע', פירוש שתורת המצורע תהיה 'זאת', שיתקן השכינה הנקראת 'זאת'.

'ביום טהרתו והובא אל הכהן', פירוש ביום שיטהר מעוונות יפעול להעלות השכינה ליחדה עם קב"ה, וזהו 'הובא אל הכהן', הקדוש ברוך הוא נקרא כהן ואז אחר שיעלה את השכינה 'ויצא הכהן מחוץ למחנה', דהעולמות עליונים נקראים 'מחנה', והעולם הזה נקרא 'חוץ למחנה'.

'וראה הכהן', פירוש שישגיח השם יתברך ברוך הוא על העולם הזה להשפיע להם.

'והנה נרפא נגע הצרעת', פירוש כל הדינים יהיו נמתקים.

'מן הצרוע', כל זה יהיה מן הצרוע, שהוא יגרום את כל זאת בתשובתו השלימה, וזהו (תהלים קד, לא): 'יהי כבוד ה' לעולם', דהשכינה נקראת 'כבוד', והיינו כאשר יהיה כבוד ה' לעולם, דהיינו שתעלה השכינה לעולם העליון, אז ישמח ד' במעשיו, דהיינו במעשה הטוב שישפיע עלינו כל טוב וברכה, אמן כן יהי רצון".

המצורע גורם להתפרקות הערכים החברתיים. האדם נקרא בשם 'מדבר' ואצל אנשי המדע והפילוסופיה "האדם מדיני בטבע"¹², לא מדיני במובן הפוליטי-עכשוי אלא חברתי. האדם חברתי מעצם יצירתו, לא כמו בעלי החיים שמסתובבים כל אחד לעצמו. האדם מדבר, ובעצם עובדה זו הוא חברתי, כי הוא מדבר אל מישהו. כשאדם מדבר עם עצמו, זו תופעה שמצריכה התערבות פסיכיאטרית.

באנושות ניתן לפגוש תכונות נפשיות שונות:

יש אנשים שהתכונה הנפשית הדומיננטית אצלם היא הדממה, הם דוממים, הם לא מרגישים צורך לדבר עם מישהו, זו מציאות חייהם. יש אנשים שהצמיחה היא התכונה הדומיננטית אצלם. יש שהחיות היא זו שבוטלת אצלם, ויש מי שהדיבור הוא התכונה האופיינית והמרכזית בתכונות נפשו.

הדיבור הוא בעצם כלי התקשורת שקיים בינינו. ניתן לקחת את הכלי הזה ולהשתמש בו לרעה. הלוא כוח הדיבור שניתן לאדם נועד לקרב, לגשר ולחבר. אדם שמנצל את הכוח הזה להרע, זה נורא ואיום, זו מחלה נפשית. אמנם יש למחלה הזו סימפטומים ממשיים שמתגלים בגוף האדם, אבל אין זו מחלה ביולוגית, אלא אות ומופת¹³.

¹² ראה מורה נבוכים א, עב; ב, מ; ג, כז.

¹³ ראה רמב"ן יג, מז; רמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת; רש"י הירש סוף פרשת תזריע.

לאור זאת מובן מיקומה של פרשה זו בשלבי הראשית של התהוות האומה הישראלית, פרשה זו היא השורש של בנין האומה ומתוך כך היא עלולה להיות חלילה גם שורש לחורבנה של האומה. אדם שנשמר מלשון הרע, אומר רבי אלימלך מליז'נסקי, הוא בעצם עושה תיקון לשכינה, ואם הוא נכשל חלילה, אז הוא גורם לסילוק השכינה.

מה בין תורת הצרעת לארץ ישראל?

ישנו פסוק בפרשה שמדבר על ארץ כנען:

”כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחְזָה וְנִתְּתִי נֹגַע צָרַעַת בְּבַיִת אֶרֶץ אֶחְזָתְכֶם”¹⁴.

זהו הפסוק הפותח את פרשיית נגעי בתים, וכך מובא ב”תורה שלמה”¹⁵ בשם מדרש הגדול:

”רבי לוי בשם רבי חמא בירבי חנינא: ‘כי תבואו אל ארץ כנען וגו’ ונתתי נגע צרעת’, זה היה ראוי להיות תחילת נגעים, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה”.

אם כן מקומם של הפסוקים העוסקים בצרעת הבתים הוא בעצם בתחילת פרשת תזריע, הלא זהו הסדר הכרונולוגי “בתחילה מלקה ביתו, חזר בו מוטב, ואם לאו מלקה בגדיו... חזר בו מוטב, ואם לאו באים בגופו”¹⁶. מלבד זאת תורת הנגעים צריכה להתחיל ב”ארץ אחוזתכם” כי אין דבר כזה בית מנוגע בחוץ לארץ¹⁷, בחוץ לארץ ממילא אנחנו נתונים בהסגר ומגורשים מחוץ לשלושה מחנות, בחוץ לארץ ממילא החברה הישראלית מפורדת ומפוזרת. רק כשהאומה הישראלית נמצאת בארץ אחוזתה היא חיה חיים נורמאליים של עם, חיים מגובשים ומלוכדים, חיים שהנקודה הנשמטית המאחדת ומחברת את העם כולו, היא כל כך עוצמתית, כל כך פנימית, עד שכל פגיעה בה מתגלה מיד בקירות הבית ודורשת תיקון מיד.

בכל זאת נדחתה פרשיית נגעי בתים לסוף, ו”אין מוקדם ומאוחר בתורה”. ומה טעם הקדימה תורה את המאוחר ואיחרה את המוקדם? על כך אומרים חז”ל במדרש תדשא¹⁸:

”למה לא התחיל בפרשת בתים? לפי שאמר להן המקום פרשת נגעים במדבר, שלא היו להם עדיין בתים. כך אמר לו המקום: לפי שאין לכם בתים אני מתחיל בגופכם, אבל לאחר שתכנסו לארץ לא אתחיל אלא מבתיכם”.

אם כן דווקא כשאנו נמצאים בארצנו בהרמוניה ויש לנו יחס של קירבה עם ריבוננו של עולם, אז גם הקב”ה מגדיל את השגחתו עלינו, ואנו נמדדים ונבחנים בצורה שלמה יותר. כשעם ישראל דבק בקב”ה בצורה שלמה לא שייכת מציאות של חטא. בהבנה היסודית הזו היה צריך לפתוח את תורת הצרעת, לולא ניתנה במדבר.

נקודת החיבור הזו של תורת הצרעת לארץ ישראל באה לידי ביטוי במדרש נוסף¹⁹:

¹⁴ ויקרא יד, לד.

¹⁵ תורה שלמה ויקרא יד, לד אות קלח.

¹⁶ מדרש תנחומא תזריע י.

¹⁷ נגעים פי”ב, מ”ד.

¹⁸ תורה שלמה שם אות קלט.

¹⁹ מדרש תדשא יז, תורה שלמה שם אות קמד.

"לאחוזו", מה הוא לאחוזו? אמר להם: מתחילה, מפני שהיתה הגזירה זו עליכם שתעבדו בארץ מצרים, מה כתיב שם? 'וישב ישראל בארץ מצרים ויאחזו בה' (בראשית מז, כז), הארץ היתה אוחזת בהם ותופת אותם, ואילו היו מבקשים לצאת מתוכה קודם לכן לא היו יכולים, עד שבא הקץ שהם חייבין, לפיכך כתיב 'ויאחזו בה', כאדם שאוחז בו בעל כרחו, אבל כיון שבאו לארץ כנען אמר להם הקב"ה: לא תהיו סבורים שאתם נאחזים בה ויש עליכם עוד שיעבוד אחר, חייכם ברשותכם היא, אתם אוחזים ותופסים אותה, היזהרו בכם פן תחרב הארץ ממעשיכם הרעים".

הארץ הזו שלכם, אתם יכולים להיאחז בה, אבל מדבר אחד עליכם להיזהר, שלא תכשלו במעשיכם ובכך תביאו חורבן על נחלתכם.

יסודות בנין האומה בפרשת מצורע

תורת המצורע נוגעת לאדם הפרטי, אבל למעשה שורשה הוא בשלמות האומה כולה. בהקשר זה ישנם דברים נפלאים שמביא מרן החיד"א בשם רבנו אפרים, אחד מבעלי התוספות, דברים שבמבט ראשון נראים ממש כמדורש חז"ל, וכך הוא כותב בספרו "נחל קדומים"²⁰:

"כתב רבינו אפרים בפרישתו כתיבת ידו, כל פרשה זו נדרשת על בית ראשון ובית שני:

'ובא אשר לו הבית' - זה הקב"ה, 'והגיד לכהן' - זה ירמיה הנביא, 'כנגע נראה לי בבית' - זה עבודה זרה, 'וציוה הכהן ופינו את הבית' - וציוה ירמיה לפנות הבית מעבודה זרה, 'בטרם יבוא הכהן' - זה הקב"ה, 'כהן' גימטריא דיין, כלומר בטרם שישב עליה בדין, ולא יטמא כל אשר בבית כי עבודה זרה מטמאה באוהל, ואחר שהוכיחן ירמיה ולא הואיל, 'ובא הכהן', ישב הקב"ה עליהם בבית דין, 'והנה הנגע בקירות הבית', שנאמר: 'מחוקה על הקיר, שקערורית שערוורית עשתה מאוד ירקרקות או אדמדמות מראות גווני עבודה זרה".

נגע הצרעת רומז לעבודה זרה, והימצאותו על קירות הבית רומזת לאלמנטים של עבודה זרה שנמצאים ל"ע בתוך בית המקדש.

"ויצא הכהן מן הבית' - עשר מסעות נסעה שכינה, 'והסגיר את הבית שבעה ימים' - שבעים שנה של גלות בבל, 'וראה הכהן והנה פשה הנגע' - ראה הקב"ה שהוסיפו חטא על חטא, וציוה הכהן וחילצו, ציוה הקב"ה לשרוף ביתו ולהחריב היכלו".

ימי ההסגר רומזים לגלות בבל וחילוף אבני הבית רומז לחורבן בית ה'.

"ושפכו על העפר' - אלו כלי שרת של זהב שנקרא עפר, שנאמר: 'ועפרות זהב לו אל מקום טמא - זו בבל. 'ולקחו אבנים גדולות לסוף שבעים שנה של גלות בבל זו בבל נבנה בית המקדש בשניה.

'ואם ישוב הנגע ופרח' - זה חורבן בית שני שחזרו וחטאו, צרעת ממארת היא, שנאמר: 'במארה אתם נארים'.

'והבא אל הבית כל ימי הסגר אותו יטמא' - כלומר כל הימים שהסגיר הקב"ה ביד אומה, הבא לשם עובר בלאו 'בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם".

²⁰ נחל קדומים פרשת מצורע לד, ב.

זו שיטת רב יהודה במסכת כתובות²¹. רב יהודה היה מייסדה של ישיבת פומפדיתא בבבל והוא אסר על תלמידיו לעזוב את בבל ולעלות לארץ ישראל. הסיבה לכך היתה, שבאותה תקופה בבל הפכה להיות מרכז התורה בעולם, ועזיבתה היתה מחלישה את לימוד התורה. מעין זה אנו מוצאים בדיני נגעים, מי שנכנס לבית המנוגע עובר בלאו ונטמא.

”ואם בא יבא הכהן, שנאמר: 'אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא'.

'והנה לא פשה הנגע', שנאמר: 'וברותי מכם המורדים' וכתוב 'ואסירה כל בדיליך'.

'וטהר הבית', שנאמר: 'וחטאת את הבית וכפרתהו.

'ולקח לחטא את הבית שתי ציפורים', שנאמר: 'ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה'.

דבר אחר: 'שתי צפורים' - שני משיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

'ועץ ארז' - אלו תלמידי חכמים, כמו שכתוב בשבת 'ונטעתי חמשה ארזים בישראל'.

'ושני תולעת' - אלו ישראל, שנאמר: 'אל תראי תולעת יעקב'.

'ואזוב' - אלו קטני ישראל.

'ושחטו את הצפור האחת' - זה משיח בן יוסף, שיהרג אל כלי חרס, כלומר שיפול ביד אומה שנמשלה לחרס'.

זה פלאי פלאות, רבנו אפרים לוקח דווקא את הפרשה שלנו, פרשת מצורע, ומוצא בה את כל היסודות של בנין האומה. מה ראה לבחור דווקא פרשה זו? נדמה לי שהיסוד לדרשתנו נוגע לדברים שאמרנו, תורת המצורע מופיעה לאחר גמר השראת השכינה במשכן כי דיני המצורע מלמדים אותנו מהם היסודות ששעתידים להעמיד את בית ה'.

”ואחר כך 'ולקח עץ הארז' כי בו יקבץ הקב"ה נדחי ישראל והפליטה הנשארה.

'וטבל אותה', שנאמר: 'וזרקתי עליכם מים טהורים ושלח את הצפור החיה.

'על פני השדה' - זה משיח בן דוד שישלחנו הקב"ה לציון שנקראת שדה, שנאמר: 'ציון שדה תחרש'.

צפור גימטריא זה משיח, עכ"ל בקיצור”.

כאמור זה נשמע כמו מדרש, על כל פנים רבנו אפרים בדבריו הנפלאים מלמד אותנו לאן הפרשה הזאת באמת לוקחת אותנו.

דברים דומים כותב רבי אלימלך מליז'נסק²² כמה מאות שנים מאוחר יותר ובדבריו הוא מנתח ניתוח היסטורי נפלא, וזו לשונו:

”וצוה הכהן ולקח כו' שתי צפרים, דהנה השכינה נקראת הצפור, שהיא עמנו בגלותינו, כמו שנאמר: 'כצפור נודדת מקינה' כו' (משלי כז, ח), זהו נאמר על השכינה שגלתה עמנו בשני חורבנים, בבית ראשון ובית שני בחטאינו, כדאיתא בגמרא (יומא ט ע"ב): בית ראשון היה בו עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, ובית שני שהיה בו תורה וגמילות חסדים, מפני מה גלו? אלא שהיה בו שנאת חנם. והנה האדם בנעוריו אז הוא עדיין בכח

²¹ כתובות קי ע"ב.

²² נועם אלימלך סוף פרשת מצורע.

ובריאות ומתגבר עליו היצר הרע להכשילו בגילוי עריות ושפיכות דמים, כדאיתא בנדה (יג ע"א)... ואחר כך בזקנותו, שאז נחלש כחו ופסק ממנו קצת תאות והרהורים, אבל עדיין לא יסור ממנו עון הזה של שנאת חנם, ואמר הכתוב 'וצוה הכהן', היינו הצדיק ילמוד לאיש השב לשוב בתשובה שלימה על החטאים שעשה בנעוריו וגם על החטאים שלעת זקנותו, שבשני עיני חטאים האלו הוא גורם גלות השכינה.

וזהו ולקח שתי צפרים כנ"ל, לתקן את עוונותיו שעל ידו נגלתה השכינה ב' פעמים כנ"ל, ואז, כשיעשה תשובה שלימה, יזכה לבא לידי מדריגה זו חיות טהורות...

ואיך יעשה תשובה, באיזה אופן? ואמר הכתוב 'ועץ ארז', אם קלקל ועיוות בעוונותיו, שהיה גבה לב, אז ישפיל עצמו מאד מאד וזהו גם כן שני תולעת".

טומאת נידה

נעבור כעת לסוף הפרשה, בסוף הפרשה מובאים דיני טומאת נידה. מיקומה של פרשיית הנידה, בדומה לתורת הצרעת, גם הוא טעון הסבר. כבר עסקנו בדינה של יולדת בתחילת פרשת תזריע, לכאורה מתאים היה להעמיד את פרשיית הנידה מיד לאחר פרשיית היולדת, ואף על פי כן בחר הכתוב לדחות את פרשיית הנידה לסוף פרשת מצורע. הסיבה לכך נעוצה בהבנת משמעות המילה נידה, נידה באה מלשון נידוי, וכדברי רבנו בחיי²³:

"ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה. פירוש דם הזוב שלה, ולא לובן כאיש...

ואם תסתכל בפרשה זו תמצא שלא חייבה תורה קרבן בנדה וחייבה בזבה, והטעם לפי שהנדות הוא חולי בטבעה של אשה ולא נתרפאה לעולם מחולי זה, ולכך טמא אותה שבעת ימים בין שתראה יום אחד בין שתראה בכולן כי הנשים בטבען לא תהיה בהן יותר משבעה זולת בהיות בהן שפע יתר בחולי, אבל הזיבה אינו חולי בטבעה, ולפיכך הזכיר בה הכתוב: 'ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה', כלומר בלא עת הידוע לה, או שתוסיף על העת בזוב זוב דמה ימים רבים אחר השבעה הנה הוא חולי כזוב האיש והצריכה הכתוב קרבן כאשר תתרפא כמשפט הזב.

ודע כי החולי הזה המוטבע באשה לא מצאנוהו בנקבות שאר המינין, אלא במין האדם בלבד היא האשה, והיה זה על דרך העונש מפתקה של חוה".

המושג הזה שנקרא 'זיבה' הוא דומה לנגעי הצרעת, שניהם מוגדרים כמחלה רוחנית. לכן מלבד נקבת האדם איננו מוצאים זיבות בקרב בעלי החיים, אין זיבות בנקבות של חתולים או של כלבים, אלא רק בנקבת האדם. לאור הבחנה זו מובן מדוע פרשיות הנידה והזבה מופיעות בסמוך לפרשיית המצורע.

ועוד כותב רבנו בחיי²⁴ בענין פרשיית הנידה:

"ובמדרש (תנחומא ט): 'והדוה בנדתה', המשיל הכתוב טומאתן של ישראל לטומאת הנדה, שהנדה מיטמאת ומיטהרת, שנאמר: 'כטומאת הנדה היתה דרכם לפני' (יחזקאל לו, יז), לא אמר 'כטומאת המת' אלא 'כטומאת הנדה', שהמת בעוד שהוא בבית אין הכהן נכנס לשם שהוא מיטמא, אבל המשיל אותה לנדה שהרי הנדה הכהן נכנס עמה ויושב על האצטבא, כך אילו המשיל את ישראל לטומאת המת אין השכינה חוזרת עליהן

²³ רבנו בחיי ויקרא טו, יט.

²⁴ רבנו בחיי ויקרא טו, לג.

לעולם, אלא המשילו לנדה שהכהן נכנס עמה בבית ואינו חושש, כן הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על ישראל אף על פי שהן טמאים בין עכו"ם, שנאמר: 'השוכן אתם בתוך טמאותם' (ויקרא טז, טז), אמר הקדוש ברוך הוא: בעולם הזה אתם טמאים, אבל לעתיד לבא אני מטהר אתכם טהרה עולמית, שנאמר: 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם' (יחזקאל לו, כה)."

נידה היא טמאה, אבל יש לה דרך טהרה, היא עוברת תהליך, היא אמנם יוצרת מציאות של טומאה, אבל היא גם מיטהרת. לעומתה בטומאת מת אין טהרה, המת הוא אבי אבות הטומאה ומשעה שמת אין תקנה לטומאתו. אם כן לא לחינם המשיל הכתוב את טומאתם של ישראל לטומאת נידה ולא לטומאת מת, שכן נידה "הכהן נכנס עמה וישוב על האצטבא", וכן ישראל, אף כשהם בטומאתם נכנס הקב"ה עמהם.

הנידה רומזת לימי החורבן

ברוח זו כותבים גם שניים מגדולי החסידות, המגיד מקוזניץ²⁵ ורבי שלמה הכהן מרדומסק. המגיד מקוזניץ²⁵ בספרו "עבודת ישראל"²⁶ כותב:

"דהתורה מרמזת לנו בהלכות אלו על ימי החורבן שאנחנו שרוין בארץ נכריה... וזה פירוש הפסוק, 'ואשה', היא הכנסת ישראל. 'כי יזוב זוב דמה', היינו הפרישות וההתרחקות מאלוף נעוריה. 'בלא עת', רומז על החורבן שלעת עתה שכלו כל הקיצין ואין אתנו יודע עד מה, וזה נקרא בלא עת, שהקץ נעלם ונסתר מעין כל חוזה.

והנה נראה לכאורה על פי סברא שלכן ארך זמן החורבן בלא נודע הקץ, כדי שתהיה הגאולה העתידה גאולה ושמחה לעומתה בלי ערך ובלי קץ. וכמו שכתבו החוקרים כי כל מה שהוולד שוהה במעי אמו בעיבור יותר הוא בריא יותר בכוחו. וכן כל החורבן שהם כדמות עיבור, וכדאיתא במדרש (מכילתא בשלח השירה ו): במצרים היו ישראל כעובר במעי אמו, כנודע ליודעי חן. לכן כל השיהויים לעת עתה ואנחנו מחכים לאור יום יום ואין מגיד לנו, זה מחסדי הבורא, כי לפי ערך כובד החורבן וצערינו תגדל השמחה כפלי כפלים עד אין סוף ואין קץ.

והגם שיש לנו צער בפרט בימים הנמוכים הנ"ל, עם כל זה יש לנו לשמוח בשעת התורה והעבודה, כי בודאי כל זה היה גלוי וידוע לפני בורא כל ברגע שברא עולמו שהביט מראשיתו עד אחריתו ואף על פי כן לא היה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו השמים והארץ, כדאיתא במדרש (ספרא שמיני פרשה א)."

לשון דומה מופיעה ב"תפארת שלמה" לרבי שלמה הכהן מרדומסק²⁷, וזו לשונו:

²⁵ רבי ישראל הופשטיין (המגיד מקוזניץ) (אפטא, אוקראינה), התצ"ג-התקע"ה - למד בצעירותו אצל הנודע ביהודה בפראג, ואצל גדולי החסידות המגיד ממעזריטש, רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג ורבי אלימלך מליז'נסק. מונה למגיד בעיר קוזניץ, שם למד ולימד, ומסביבו נאספו רבים. היה מפורסם בדרשותיו המיוחדות, ונחשב לאחד מגדולי האדמו"רים בימיו. שושלת מפוארת יצאה ממנו, וכמה חצרות חסידיות. פרסם ספרי הלכה וחסידות רבים, ביניהם הספר "עבודת ישראל".

²⁶ עבודת ישראל סוף פרשת מצורע.

²⁷ הרב שלמה הכהן רבינוביץ' (וולושצובה-ראד), התקס"א-התרכ"ו - האדמו"ר הראשון של חסידות רדומסק. התחנך בפיטרקוב אצל רבי אברהם צבי בעל שו"ת "ברית אברהם" ואצל רבי דוד חריף מחבר הספר "בית דוד", מתלמידיו של "היהודי הקדוש" מפשיסחא. בפיטרקוב נמשך לחסידות. באותם ימים כונה "העילוי מוולושצובה". עסק בכתיבת חיבורים תורניים בפלפול ובסברא על התלמוד. היה בקי בספר "אורים ותומים" לרבי יהונתן אייבשיץ בעל פה וממנו למד את דרכי

"ואשה כי יזוב זוב דמה וגו' וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. הנראה לרמז על דרך הכתוב 'ירושלים כנדה היתה'. כי הנה בעוונותינו הרבים, זה ימים רבים בגלות בלא עת גאולתה. ואמר הכתוב 'וספרה לה שבעת ימים', הם שבעה נקיים להיות נקי מכל חטא ולשוב בתשובה שלימה על העבר ובזה 'ואחר תטהר'. כי זהו התרופה לקרב הגאולה כמו שכתוב 'ואחר תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל'. כי זהו העבדות בגלות לבער בחינת אלהים אחרים הנקראים אל אחר ולעקור הקוצים מן הכרם. וזה פירוש 'ואחר תטהר', כמו שכתוב 'ואחר תשובו', כי תוציא מהם כל הניצוצי קדושה, וזה 'תשובו' את האחר, כי תשובו הכל אל אחוזתו בקדושה והייתם נקיים מה' ומישראל. וזה יהיה על ידי 'וספרה לה שבעת ימים', יומין ידיעון, ובשבת תטהר כידוע. והבן".

לפני פסח, כשאנחנו עדיין קצת שקועים בעבדות, באה פרשת מצורע ומלמדת אותנו מה זו טהרה ומה זה שחרור מעבדות, במובן הפרטי ובמובן הלאומי.

בזה נחתמת פרשת מצורע, שבמבט ראשון נראה היה כאילו היא עסוקה רק בפרטי דינים של ענייני טומאה וטהרה, אבל עיון בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים מעורר אותנו לקומות עמוקות נוספות שמרוממות את מבטנו ומעמיקות את ציפייתנו להשלמת תהליך גאולתנו במהרה בימינו.

החיבור והפולפול. חיבורו הראשון הוא חידושי על מסכת כתובות. לאחר מכן כתב חיבור מעמיק בענייני חזקות וספר ובו שלוש עשרה קושיות במסכת עבודה זרה שאת כולן תירץ בתירוץ אחד, תוך שהוא כותב במליצה "שלושה עשר אני יודע". כל החיבורים הללו נכתבו על ידו בהיותו בגיל חמש עשרה. נותרו בידינו רק חידושי על מסכת כתובות. לאחר פטירת "היהודי הקדוש" והחזרה מלובלין עבר רבי שלמה ללמוד אצל רבי מאיר מאפטא ואצל רבי פישל מסטריקוב. בשנת ה'תקצ"ד מונה רבי שלמה לכהן כרב העיר רדומסק. את עיקרי תורתו כתב האדמו"ר מרדומסק בספרו "תפארת שלמה" על התורה ועל המועדים.